

1890 р. / І. Франко // Збір. творів : у 50 т. - К. : Наук. думка, 1984. - Т. 41. - С. 194-470.

17. Франко І. Панщина та її скасування 1848 р. в Галичині / І. Франко // Збір. творів : у 50 т. - К. : Наук. думка, 1986. - Т. 47. - С. 7-122.

18. Франко І. Причинки до історії України-Руси. Часть перша / І. Франко // Збір. творів : у 50 т. - К. : Наук. думка, 1986. - Т. 47. - С. 417-548.

19. Франко І. Роман Заклинський. Пояснення одного темного місця в "Слові о полку Ігоревім" / І. Франко // Збір. творів : у 50 т. - К. : Наук. думка, 1982. - Т. 37. - С. 121-124.

20. Франко І. Українці / І. Франко // Збір. творів : у 50 т. - К. : Наук. думка, 1984. - Т. 41. - С. 162-193.

21. Франко І. Що таке поступ? / І. Франко // Збір. творів : у 50 т. - К. : Наук. думка, 1986. - Т. 45. - С. 300-348.

V. Skomorovs'kyu

OLD RUTHENIAN PERIOD OF UKRAINIAN HISTORY AS REFLECTED IN THE HISTORICAL AND ETHNOGRAPHICAL LEGACY OF IVAN FRANKO

The article highlights historical and ethnographical legacy of Ivan Franko dedicated to the history of the Ukrainian land in the Middle Ages.

Key words: Ivan Franko, historical ethnography, Ukrainian land, historical and ethnographical exploration, ethnographical movement.

© В. Скоморовський

Надійшла до редакції 30.11.2010

УДК 94 (470 + 477)

УКРАЇНСЬКЕ ПИТАННЯ В ДІЯЛЬНОСТІ ПЕТРА СТРУВЕ ЯК ЧЛЕНА КОНСТИТУЦІЙНО- ДЕМОКРАТИЧНОЇ ПАРТІЇ РОСІЇ

ЛІЛЯ ЩЕРБІН,

кандидат історичних наук, доцент кафедри всесвітньої історії Інституту історії і політології Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника,
м. Івано-Франківськ

У статті проаналізовано позицію з українського питання російського політичного діяча Петра Струве як члена Конституційно-демократичної партії Росії. З'ясовано, що його особливе ставлення до національних прагнень українців стало причиною не тільки розбіжностей з однопартійцями, але й зумовило його вихід із Конституційно-демократичної партії в 1915 р.

Ключові слова: Конституційно-демократична партія, П. Струве, українське питання, український рух, Галичина.

Постановка проблеми. Конституційно-демократична партія займала провідне місце серед російських політичних партій на початку ХХ ст. Популярність їй забезпечували не тільки привабливі партійна програма і передвиборчі обіцянки, але й склад партії. Провідними діячами Конституційно-демократичної партії були князі Павло і Петро Долгорукови, Д. Шаховський, академік В. Вернадський, історики О. Корнілов, О. Кизеветтер, І. Лучицький, П. Мілюков, правознавці, юристи та адвокати С. Муромцев, В. Гессен, Л. Петражицький, Ф. Кокошкін, М. Винавер, О. Ледницький, В. Маклаков, публіцисти А. Тиркова-Вільямс, П. Струве, земські діячі О. Шингарьов, М. Комісаров, М. Кішкін, Д. Протопопов, Ф. Родічев, О. Колюбакін та багато інших. Її називали партією інтелектуалів, яка акумулювала у своїх рядах цвіт російської інтелігенції.

Аналіз поглядів представників російських кадетів на вирішення українського питання надає можливість з'ясувати позицію партії щодо національних вимог українців.

Петро Бернгардович Струве (1870-1944) - російський політичний діяч, філософ, економіст, історик, публіцист. У 1890-х рр. П. Струве був прихильником ідей легального марксизму, на початку ХХ ст. став лідером російського лібералізму: редактором журналу "Освобождение", одним із керівників "Союзу звільнення". У січні 1906 р. обраний у ЦК Конституційно-демократичної партії Росії [27, с. 597].

Аналіз досліджень. Проблема позиції П. Струве з українського питання знайшла відображення в працях радянських, російських та українських істориків [23; 24; 27; 28; 30; 31]. Проте недостатньо уваги приділе-

№ 7 (107) листопад-грудень 2010 р.

но реакції членів Конституційно-демократичної партії на його погляди щодо національних прагнень українців.

Метою статті є аналіз ставлення П. Струве до українського питання як члена Конституційно-демократичної партії Росії.

Виклад основного матеріалу. У науковій творчості й політичній діяльності П. Б. Струве, як і відомі лідери Конституційно-демократичної партії, значну увагу надавав національним проблемам Російської імперії. Він вважав, що ідеалом для Росії "може бути лише така сама вільна й органічна гегемонія, яку утвердив за собою англосаксонський елемент у Сполучених Штатах Північної Америки і в Британській імперії" [11, с. 97].

П. Струве став автором гасла Великої Росії - нової російської державності, яка б мала у своїй основі історичне минуле і живі "культурні традиції" [11, с. 34]. Струвівська модель державності полягала в зовнішній могутності Росії і внутрішньому добробуті. Для створення Великої Росії він пропонував спрямувати всі сили на басейн Чорного моря, оскільки ця територія мала такі необхідні для господарського та економічного панування ресурси, як люди, та природні багатства - кам'яне вугілля, залізо.

У січні 1911 р. П. Струве започаткував нову серію статей під назвою "Листи національностям і регіонам" у журналі "Русская мысль". Це була відповідь на численні публікації з національного питання і водночас його власний виклик національному піднесенню неросійських народів імперії. Метою цієї серії була організація форуму для обговорення ідей з національного питання [27, с. 183].

У статті "На різні теми - що ж таке Росія?" П. Струве визнавав, що національні меншини повинні мати право на використання своїх мов і традицій, однак людина може вважатися культурною тільки за умови знання російської мови. Він стверджував, що російська національна ідентичність повинна визначатись більшою мірою в культурних, аніж етнічних термінах [13, с. 186]. Політик висловлював переконання, що створення середньої й вищої школи малоросійською мовою було б штучною і безпідставною розтратою психічних сил населення. Для нього нормальним було незрозуміння росіянином малоросійської мови, але аномалією було незнання малоросом мови російської.

У січні 1911 р. український учений і політичний мислитель Б. Кістяківський узяв участь у цій дискусії з національної політики, написавши лист "До питання про самостійність української культури" під псевдонімом Українець у редакцію журналу "Русская мысль". Він доводив негативне ставлення консерваторів і реакціонерів до українського руху на прикладі діяльності антиукраїнських організацій у Галичині і Росії, газетної агітації, спрямованої проти української небезпеки. Його обурювало, що прогресивне російське суспільство й преса байдужі до такої політики репресій і заборон, і дивувало, що до хору цих ворожих голосів приєднався П. Струве, відмовляючи українцям у задоволенні найменших їхніх культурних прагнень. Він заперечував тезу П. Струве про те, що навчання російською мовою є природним і необхідним явищем [17, с. 138]. На його думку, факт величності російської культури не може бути підставою для твердження про неспроможність української культури стати самобутньою, повною і цілісною [17, с. 143].

У своїй відповіді "Загальноруська культура й український партикуляризм" П. Струве висловив переко-

нання, що поряд із загальноросійською мовою і культурою культура малоросійська є місцевою, обласною. Це становище утвердилося за нею історичним розвитком Росії і може бути змінено тільки за умови зруйнування російської державності і суспільства. "Моя точка зору з українського питання доволі зрозуміла. Не маючи нічого проти культурних українських прагнень як прагнень підтримувати й пестувати "місцеві" особливості побуту і мови, я свідомо й рішуче висловлююсь проти загострення цих "обласних" тенденцій до політичного й культурного партикуляризму¹, який заперечує загальноросійську культуру, її орган і символ - загальноросійську мову, який прагне обласне українське начало поставити в один ряд і на один ступінь із національною стихією, котра в єдиній Росії повинна бути єдиною", - наголошував П. Струве [14, с. 74].

Ставлення до українського питання Б. Кістяківського і П. Струве були несумісними. Розрив Кістяківського зі Струве стає повним і остаточним після 1912 р., коли останній перейшов на виразно "єдинонеділимську" позицію [29, с. 85].

Дослідник Р. Пайпс саме націоналізм визначив як характерну рису мислення П. Струве: "Націоналізм був одним із непорушних стовпів його інтелектуальної біографії, її константою" [25, с. 31]. Науковець назвав Україну слабким місцем П. Струве, тому що він визнавав обґрунтованість національних протестів Польщі й Фінляндії, був готовий змиритися з наданням полякам і фінам широкій внутрішньої автономії, негативно ставився до обмежень щодо євреїв, "але при цьому він не тільки навідріз відмовлявся визнавати наявність української нації, її право на політичне самовизначення, але й заперечував навіть існування самої української культури" [26, с. 270].

Такі погляди П. Струве не зрозуміли в середовищі ліберального російського суспільства, тим більше вони не були сприйняті суспільством українським. Учасник українського руху, публіцист П. Стебницький зауважив у 1912 р.: "І ви придивіться ближче до цієї "глибини" доказів і міркувань Струве: як мало треба російському прогресистові, щоб признати український рух штучним, шкідливим, небезпечним для російської нації..." [18, с. 471]. Громадсько-політичний діяч, меценат Є. Чикаленко 10 травня 1912 р. у "Щоденнику" записав: "За націоналістами виступали на боротьбу з українцями і так звані прогресисти. Перший подав гасло П. Струве в "Русской Мысли", який закликає громадянство російське боротись з українським "партикуляризмом". Від чорносотенців прогресисти відрізняються тільки тим, що перші кличуть на боротьбу з "мазепинством" уряд, а прогресисти кличуть громадянство" [21, с. 223].

На конференції Конституційно-демократичної партії 13-14 травня 1912 р. М. Могиланський вказував на занепокоєність української інтелігенції виступами П. Струве з українського питання [1, л. 4]. Київські кадети просили відповісти, чи входить П. Струве до складу ЦК та як співвідносити його статті з українського питання із заявами лідерів партії в Державній думі. Голова засідання П. Долгоруков заявив, що П. Струве не виходив із ЦК, а ЦК не може бути відповідальним за думки своїх окремих членів [1, л. 5].

Аргументом на користь скликання з'їзду партії Д. Григорович-Барський у виступі на засіданні конфе-

¹ Партикуляризм - прагнення окремих частин держави до відокремлення, до недоторканості місцевих, приватних прав, привілеїв на шкоду загальнодержавній справі.

ренції 25 березня 1914 р. до переліку питань, які треба розглянути на загальнопартійному рівні, відносив поряд із аграрним, національним, робітничим, переобрання ЦК: "... хоч би для того, щоб усунути П. Струве, надзвичайно шкідливого члена партії" [19, с. 562].

Проте у відповідь на звинувачення українських лібералів більшість російських кадетів вважали недоцільним оцінювати ситуацію як відхід П. Струве від партії, у його поглядах вони вбачали тільки деякі розбіжності, які не можуть стати причиною відходу [Там само, с. 565].

Нового резонансу полеміка щодо позиції П. Б. Струве з українського питання набула з початком Першої світової війни. У 1914 р. П. Струве звинуватив український рух в австро-німецькій орієнтації, назвав його культурним сепаратизмом, що з точки зору "єдності являє загрозу і небезпеку не стільки державну, скільки культурну" [5, с. 64]. 9 листопада 1914 р. П. Мілюков відмежувався від таких радикальних виступів П. Струве у своїй статті "Українське питання і П. Б. Струве". Лідер кадетів писав: "Не будемо говорити, що в цих міркуваннях П. Б. Струве виявив таку саме прірву незнання про дійсне становище українського руху в Галиції, як він виявив прірву нерозуміння у загальній постановці національних питань. Вважати, що український рух в Галиції навмисно вигадано, аби завдати неприємності Росії, значить просто не знати історії багатолітньої українсько-польської боротьби" [6, с. 2].

Наступ на українство П. Струве продовжив на засіданні ЦК 7 грудня 1914 р., зарахувавши у своєму виступі М. Грушевського до прихильників австрійської орієнтації. Це заперечив П. Мілюков, який класифікував арешт М. Грушевського як політичну помилку, підкреслював відмінності в поглядах М. Грушевського і Д. Донцова [2, л. 94-94 об]. Перелічені П. Мілюковим репресивні заходи російської адміністрації в Галичині П. Струве назвав необхідністю воєнного часу.

У своїх публікаціях під час війни П. Струве й надалі відстоював своє особливе ставлення до українського питання, надаючи українській мові статусу "малоросійського наріччя російської мови", діалекту, прирівнюючи українців до "провансальців" [5, с. 62]. Правий кадет закликав російське суспільство до протидії українському культурно-політичному рухові, який може загрозувати внесенням роздвоєння в розвиток єдиної російської культури.

Визнаючи факт особливого існування малоросійського народу в Галичині, П. Струве пропонував здійснювати об'єднання цієї території з Росією не поліцейськими заходами, а шляхом поєднання "продуманих культурних заходів органічного характеру з органічними реформами в області соціально-економічних відносин" [5, с. 64]. Він розглядав Галичину як колосальний простір для "моральних завоювань", які закладуть фундамент для справжнього приєднання відірваної руської землі з Великою Росією [5, с. 65]. Такі публічні заяви П. Струве викликали нову хвилю емоцій і дебатів серед громадськості, як російської, так і української. Професор М. Гредескул на противагу правому кадету стверджував, що "державного сепаратизму в російській Малоросії немає", а існує прагнення до культурного розвитку, яке є законним і цілком безпечним для великої Росії, оскільки різноманіття національних культур надає багаті ресурси для розвитку держави" [9, с. 50-51].

Як опонент П. Струве виступив кадетський теоретик національних питань Ф. Кокошкін, який стверджував, що "галицьке українство вже давно вийшло за межі провансальства, не вкладається в прокрустове

ложе струвівської теорії". Він виділив особливість, яку не врахував П. Струве: на відміну від Наддніпрянської України, в Галичині українську проблему треба розглядати не тільки як прагнення і побажання українців, а як досягнення і надбання (створена українська народна школа, середні навчальні заклади, університетське викладання в українській мові, просвітні організації, національні кооперативи, визнання малоросійської мови в офіційній сфері) [5, с. 73, 77].

Публіцист, кадет з Чернігова М. Могилянський, характеризуючи виступи П. Струве, писав: "Практично небезпечні ідеї Струве з національного питання, які в основному співпадають з націоналістичними гаслами, теоретично необґрунтовані і базуються на теоретично неправильному розумінні сутності національності" [7, с. 81].

С. Петлюра у словах кадет-українофоба побачив певну аналогію, почув у цій "новизні старовину": "... Те, що тепер говорить П. Струве у своїх частих, прикрашених вченим орнаментом статтях, ще 1863 р. виклав коротше, в одному реченні, міністр внутрішніх справ Валуєв: "малоросійської мови не було, нема і бути не може". Від Валуєва і Каткова через Юзефовича до Струве - це все етапи, коли "не було, нема і бути не може" повторюється на всі лади, з варіаціями в різних редакціях" [8, с. 16].

Головну причину розбіжностей з опонентами П. Струве вбачав у небажанні лібералів сприймати російський націоналізм: "Російський лібералізм буде приречений на слабкість до того часу, поки не усвідомить себе саме російським" [22, с. 57].

Наприкінці 1914 р. П. Струве разом з С. Котляревським, як представник Всеросійського земського союзу, поїхав у Галичину, де перебував три тижні (22 грудня 1914 р.-11 січня 1915 р.), спілкувався з москвофілами. Враження від "галицького турне" вилилися у низку статей [10; 12; 15-16]. На території краю він відчув "неминучість приєднання Галичини до Росії, необхідність рахуватися з новими умовами "російського буття" [15, с. 2]. Він позитивно оцінив москвофільство як "своєрідний народний рух, який у несприятливих умовах проводив ідею єдності галицьких росіян з усім російським народом", як "великий культурний факт, культурно-національну течію" [16, с. 3], тобто заперечував політичний характер діяльності москвофілів. Діячі цього напрямку, на думку П. Струве, стали творцями дива, бо вони за прикордонними стовпами, в умовах поліцейського нагляду, при байдужості російської прогресивної думки, культивували ідею національної культурної єдності російського народу [16, с. 3]. Він передбачав неминучу і необхідну глибоку русифікацію Галичини. П. Струве був переконаний, що в Галичині потрібна тверда політика влади, "спрямована на органічне зближення краю з Росією", пропонував запровадити навчання російською мовою зі збереженням місцевої мови в початковій школі: "Треба, щоб вся Галичина могла читати Гоголя в російському оригіналі" [12, с. 2].

Значної уваги у своїх роздумах П. Струве надав релігійній ситуації в Галичині, зокрема митрополиту Андрею Шептицькому, якого назвав "католицьким політиком", що мав завдання "клерикалізувати українство і українізувати уніатський клір" [10, с. 2]. При умільній політиці, на думку П. Струве, уніатство може стати "могутньою противою українському націоналізму і стати в Галичині найвірнішим союзником і російської державності, і загальноросійської культури" [10, с. 3].

На засіданні Центрального комітету 31 січня 1915 р. П. Струве під час обговорення становища Галичини

поділився з однопартійцями своїми спостереженнями, отриманими під час поїздки. Він стверджував, що найяскравіше враження - це задоволення населення від того, що "закінчилось панування Польщі" [2, л. 135]. Також він підкреслював, що уніати вважають себе православними, населення не знає відмінності унії від православ'я, проте підкреслює, що уніатське духовенство в Галичині є великою культурною силою, до якої треба бережно ставитися [2, л. 140 об.]. Він вважав доцільним підкреслювати, що політика уряду щодо українців неправильна і принципово, і з точки зору державних інтересів, але треба брати до уваги і те, що "частина українців виступила ворогами росіян" [2, л. 135].

Позиція П. Струве викликала негативну реакцію однопартійців [2, л. 134 об.-141 об.]. Р. Пайпс вважав, що ізоляція, у яку потрапив П. Струве у зв'язку з українською проблемою на засіданні 31 січня 1915 р., виявилась повною: ніхто з відомих кадетів, у тому числі його друзі й однодумці по консервативному крилу, не висловились на його підтримку [26, с. 280].

На партійній конференції 6-8 червня 1915 р., обговорюючи важливі проблеми воєнного часу, кадати не могли обминути національної. Неодноразово на цій конференції кадати з України висловлювали своє невдоволення з приводу виступів П. Струве щодо українського питання, які зменшують довіру до партії [20, с. 109].

Для нормалізації подальшої роботи конференції була прийнята формула переходу, запропонована П. Мілюковим: "Вислухавши заяву київських представників партії народної свободи і пояснення ЦК, що думка П. Струве з українського питання не є позицією партії і що справжня позиція партії виражається не тільки в її програмі, але й у низці виступів фракції з українського питання в Державній Думі, а також у запропонованій ЦК і прийнятій конференцією резолюції на основі доповідей, конференція задовольняється цими поясненнями і переходить до наступних справ" [2, л. 19].

8 червня 1915 р. П. Струве написав лист П. Долгорукому, у якому повідомив про вихід із Центрального комітету через розбіжності між більшістю комітету і партії та тим, що по суті стало фактичним розривом з кадатами [3, л. 1]. Навіть у донесеннях Департаменту поліції йшлося про розходження на конференції між більшістю членів і П. Струве, про його протест проти положень резолюції з українського питання, про неявку на останнє засідання конференції і лист про вихід із партії [4, арк. 3 зв.-4].

Висновки

Погляди П. Струве суперечили програмним постулатам Конституційно-демократичної партії Росії з національного питання, які передбачали рівноправність усіх громадян незалежно від їх національності; вільний розвиток мови, літератури й культури кожного народу; рівноправність мов різних народів у місцевих державних і громадських установах та школі. П. Струве дотримувався ідеї національного характеру Російської імперії, домінуючої ролі російського народу, недопустимості надання автономії народам Росії, твердження нездатності українців сформуватися в самостійну націю. Така позиція відомого громадсько-політичного діяча ставала причиною неодноразових дискусій не тільки на партійних зібраннях, зумовлювала заострення відносин керівництва партії з місцевими українськими осередками кадетів, але й породжувала полеміку в суспільстві, пресі. У результаті це привело до кінцевого розриву П. Струве з російськими кадатами і його виходу влітку 1915 р. зі складу ЦК.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Государственный архив Российской Федерации (надалі - ГАРФ). - Ф. 523. - Оп. 1. - Д. 13. - 11 л.
2. Там само. - Д. 32. - 225 л.
3. ГАРФ. - Ф. 604. - Оп. 1. - Д. 4. - 1 л.
4. Центральный державный историчный архив України у м. Києві. - Ф. 385. - Оп. 2. - Спр. 147. - 19 арк.
5. К спору об украинском вопросе // Украинская жизнь. - 1914. - № 11. - 12. - С. 60-77.
6. Милюков П. Украинский вопрос и П. Б. Струве / П. Милюков // Речь. - 1914. - 9 ноября. - С. 2.
7. Могилянський М. К характеристике антиукраинских выступлений г. Струве / М. Могилянський // Украинская жизнь. - 1914. - № 11-12. - С. 78-81.
8. Петлюра С. Отрицательные черты полемики по украинскому вопросу / С. Петлюра // Украинская жизнь. - 1914. - № 11-12. - С. 5-18.
9. Проф. Н. А. Гредескул о выступлении П. Б. Струве по украинскому вопросу // Украинская жизнь. - 1914. - № 7-10. - С. 48-52.
10. Струве П. Вероисповедный вопрос и политика в Галиции / П. Струве // Биржевые ведомости. - 1915. - 3 февраля. - С. 2-3.
11. Струве П. Patriotika: Россия. Родина. Чужбина / П. Струве. - СПб.: РХГИ, 2000. - 352 с.
12. Струве П. Из галицийских впечатлений / П. Струве // Биржевые ведомости. - 1915. - 27 января. - С. 2.
13. Струве П. На разные темы / П. Струве // Русская мысль. - 1911. - № 1. - С. 184-187.
14. Струве П. Общерусская культура и украинский партикуляризм / П. Струве // Русская мысль. - 1912. - № 1. - С. 65-86.
15. Струве П. Письма из Галиции / П. Струве // Биржевые ведомости. - 1915. - 1 января. - С. 2.
16. Струве П. Письма из Галиции / П. Струве // Биржевые ведомости. - 1915. - 12 января. - С. 3.
17. Українець. К вопросу о самостоятельной украинской культуре / Українець // Русская мысль. - 1911. - № 5. - С. 131-146.
18. Стебницький П. Вибрані твори / П. Стебницький; [упорядк. та вступна стаття І. Старовойтенко]. - К., 2009. - 632 с.
19. Съезды и конференции конституционно-демократической партии : в 3 т. - М., 2000. - Т. 2. 1908-1914 гг. - 655 с.
20. Съезды и конференции конституционно-демократической партии : в 3 т. - М., 2000. - Т. 3. - Кн. 1. 1915-1917 гг. - 831 с.
21. Чикаленко Є. Щоденник (1907-1917) / Є. Чикаленко. - К., 2004. - Т. 1. - 428 с.
22. Дякин В. С. Национальный вопрос во внутренней политике царизма (начало XX в.) / В. С. Дякин // Вопросы истории. - 1996. - № 11-12. - С. 39-53.
23. Михутина И. В. Украинский вопрос в России (конец XIX - начало XX века) / И. В. Михутина. - М., 2003. - 288 с.
24. Модели общественного переустройства России. XX век / [отв. ред. В. В. Шелохаев]. - М. : Российская политическая энциклопедия (РОССПЭН), 2004. - 608 с.
25. Пайпс Р. Струве: левый либерал, 1870-1905 / Р. Пайпс. - М., 2001. - Т. 1. - 552 с.
26. Пайпс Р. Струве: правый либерал, 1905-1944 / Р. Пайпс. - М., 2001. - Т. 2. - 680 с.
27. Политические партии России. Конец XIX - первая треть XX века : энциклопедия. - М., 1996. - 872 с.
28. Політична історія України. XX ст. : у 6 т. - К. : Генеза, 2002. - Т. 1. На зламі століть (кінець XIX - 1917 р.). - 424 с.
29. Попович М. Українські ліберали / М. Попович, А. Фінько // Сучасність. - 1993. - № 11. - С. 71-86.
30. Шелохаев В. В. Идеология и политическая организация российской либеральной буржуазии 1907-1914 гг. / В. В. Шелохаев. - М., 1991. - 232 с.
31. Шелохаев В. В. Либеральная модель переустройства России / В. В. Шелохаев. - М., 1996. - 280 с.

L. Shcherbin

UKRAINIAN QUESTION IN ACTIVITY OF PETRO STRUVE AS CONSTITUTIONAL DEMOCRATIC PARTY MAN THE PARTY OF RUSSIA

In the article position is analysed on the Ukrainian question of the Russian political figure Peter Struve as Constitutional democratic party the of Russia man. It is found out, that him the special attitude toward national aspirations of Ukrainians became reason not only divergences with odnopartiytsyami, but stipulated his exit from Constitutional democratic party in 1915.

Key words: Constitutional democratic party, P. Struve, Ukrainian question, Ukrainian motion, Galichina.

© Л. Щербін

Надійшла до редакції 19.11.2010

УДК: 396.324(477)

ЕВОЛЮЦІЯ СТАТУСУ ЖІНКИ В УКРАЇНСЬКОМУ СОЦІАЛЬНО-КУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРИ

АНАСТАСІЯ АРМЕН,

аспірант кафедри філософії Донецького національного технічного університету

Стаття присвячена аналізу статусу української жінки, зокрема у сфері родинних відносин. Увага акцентується на тому, що, незважаючи на патріархальну основу православ'я, становище жінки в подружжі та соціумі характеризувалося деякою самостійністю. Ця традиція багато в чому обумовила становище сучасної українки.

Ключові слова: гендерні ролі, фемінізація, патріархат, маскуліність.

Постановка проблеми й стан її вивчення. Процес розмиття статево-рольових відмінностей, який розпочався в другій половині ХХ ст., сьогодні все помітніше проявляється у фемінізації суспільства. Якщо в середині минулого століття ці процеси іменувалися "ломкою" штампів та стереотипів, сьогодні перегляд категорій "чоловіче" та "жіноче" розглядається в контексті процесу становлення особистості.

Гендерні та жіночі дослідження в Україні набули особливої актуальності в останнє десятиріччя. Окремі публікації присвячені вивченню питань феміністської і гендерної теорії із соціологічної точки зору (І. Жеребкіна); історію жіноцтва в історико-культурному та етнологічному вимірах досліджувала О. Кісь [8; 9], а соціальному статусу жінки в сучасному українському суспільстві присвячено роботи О. Стрельник.

Філософсько-методологічні проблеми дослідження жіночого статусу розроблялися в межах культурно-антропологічного підходу в роботах В. Конева, В. Леонтєвої, І. Тарасенко, Є. Бистрицького, інших вітчизняних дослідників. Разом із тим, формування якісно нового комплексу ціннісних орієнтацій та настанов сучасної жінки відкриває широку царину для досліджень тенденції зміни гендерних ролей у ХХІ ст.

Мета статті. Ґрунтуючись на тому, що жіноче начало в усіх проявах соціального є цільним, єднальним, перетворюючим, таким, що дає і зберігає життя, "основи" людського буття, культури, знання, простежимо еволюцію його перетворювальної дії в контексті української національної традиції.

Виклад основного матеріалу. Гендерні ролі, як правило, формуються культурною й релігійною традицією. Православна культурна традиція характеризується тим, що протягом століть виключає жінку зі сфери управління й лідерства. Вона й сьогодні не бачить місця для жінки ані в медицині, ані на державній службі. Основа християнського вчення про родину - патріархальність. "Дружини, коріться своїм чоловікам, як Господу, тому що чоловік є глава родини, як і Христос глава Церкви..." - говорить Новий Заповіт [19, с. 77].

Жінку звинуватили в гріхопадінні Адама, а відповідно, і всього людства. Як говориться в Біблії: "...і не Адам спокушений; але дружина, спокусившись, впала в злочин" [Там само, с. 78]. Звинувачення й саме ставлення християнського духівництва до жіночого роду спричинили негативне ставлення до жінки в усій Європі й іншому християнському світі. Учення церкви було засновано на жорсткому контролі чоловіка за репродуктивною функцією, сексуальною поведінкою й роботою жінки. Християнська культура асоціювала жінку винятково з домашньою сферою, родиною. У канонічній церковній літературі жінка переважно згадується у зв'язку з питаннями статі й шлюбу. Християнські догмати забороняли жінкам поєднувати професійні й сімейні обов'язки. Церква наполягала, акцентуючи на репродуктивній функції жінки, на її нижчому соціальному статусі порівняно із чоловіком. Гендерна асиметрія християнської родини тримається на гендерній диференціації християнської культури. Наприклад, у "Першому канонічному посланні св. Васи-

№ 7 (107) листопад-грудень 2010 р.